

לוב

שליטת הממשלה בחברה האזרחית ודיכוייה הן עדיין בגדר נורמה בלוב, ונרשמה רק התקדמות מעטה ברפורמות המובטחות בתחום זכויות האדם. אמנם, בשנת 2010 נמשך שחרורם של אסירים אסלאמיסטים רבים, אך תחומים מרכזיים התאפיינו בשנה זו בקיפאון, ובהם הרפורמה בדיני העונשין, חופש ההתאגדות ומתן הדין וחשבון על הטבח בכלא אבו סלים משנת 1996.

לוב עדיין מטילה מגבלות חמורות על חופש ההתאגדות ועל חופש הביטוי, בין השאר באמצעות הוראות בדיני העונשין המגדירות כעברה פלילית "העלבת גורמי ציבור רשמיים" ו"התנגדות לאידיאולוגיה של המהפכה", אף כי בשנים האחרונות מתקיים דיון תקשורתי נרחב מעט יותר, בעיקר באינטרנט.

מעצר שרירותי ושחרור אסירים

כ-213 אסירים שסיימו לרצות את עונשם או שזוכו בבתי המשפט של לוב עדיין מוחזקים בכלא בהוראת סוכנות ביטחון הפנים. הסוכנות כפופה לוועדה העממית הכללית לענייני ביטחון הציבור, והיא מנהלת את בתי הכלא עין זארה ואבו סלים, ומחזיקה בהם עצירים פוליטיים ו"ביטחוניים". חרף הפצרותיו של שר המשפטים סירבה הסוכנות להוציא אל הפועל צווים שיפוטיים שהורו לשחרר אסירים אלה.

בחודש מארס שילחו הרשויות בלוב לחופשי 214 אסירים, ובהם 80 שנכללו בקבוצה של 330 אנשים שהוחזקו בכלא אף על פי שבית המשפט זיכה אותם והורה על שחרורם. כמה אסירים לשעבר קיבלו מהמדינה פיצויים על החזקתם במעצר שרירותי במשך שנים. אחרים עדיין נאבקים כדי לקבל פיצויים, ועל רבים נאסר לצאת את גבולות לוב.

הטבח של שנת 1996 בכלא אבו סלים

הרשויות לא פרסמו כל דיווח על הטבח שבוצע בשנת 1996 בכלא אבו סלים, שבו נהרגו 1,200 אסירים, ואף לא חייבו איש לתת עליו את הדין. ב-6 בספטמבר 2009 הקים שר הביטחון בפועל צוות חקירה של שבעה שופטים, בראשות שופט צבאי לשעבר, אשר הופקד על חקירת הטבח. הדו"ח הסופי של הצוות אמור היה להיות מוכן בחודש מארס 2010, אך עד כה הוא לא ראה אור. הרשויות בלוב הציעו פיצוי בסך 200 אלף דינר (615 אלף ש"ח) למשפחות שיסכימו לוותר על כל תביעה משפטית, אך מרבית משפחות הקרבנות בבנגאזי, העיר השנייה בגודלה בלוב, סירבו לקבל פיצויים בתנאים אלה, והן מוסיפות לקרוא למיצוי הדין עם האחראים. בחודש יוני דיווחו משפחות כי הרשויות המקומיות וגורמי ביטחון מפעילים עליהן לחץ כדי שיוותרו על תביעות הפיצויים שלהן.

עשרות מקרי היעלמות שהתרחשו בלוב טרם באו על פתרונם, ובהם המקרים של חברי האופוזיציה ג'אב-אללה חאמד מטר ועיזאת אל-מקיריף, שכוחות הביטחון המצריים עצרו בשנת 1990 בקהיר. משפחותיהם גילו מאוחר יותר כי מצרים העבירה אותם לגורמי ביטחון לוביים, וכי אלה החזיקו אותם במעצר בכלא אבו סלים. האימאם השיעי-לבנוני הנודע מוסא א-סדר נעלם בלוב לפני 32 שנה וטרם נודע מה עלה בגורלו.

חופש הביטוי, חופש ההתאגדות וחופש ההתאספות

במהלך חמש השנים האחרונות נרשמה פתיחות רבה יותר כלפי דיון וויכוח בעיתונות, ובייחוד באינטרנט, אך בשנת 2010 חלה הרעה מחודשת בתחום חופש הביטוי, אשר נותר מוגבל ביותר. בחודש ינואר חסמה ממשלת לוב את הגישה לשבעה אתרי אינטרנט לפחות. מדובר באתרים עצמאיים ובאתרים של האופוזיציה שבסיסם בחו"ל, ובהם האתרים "ליבִּיָה אל-יום", "אל-מנארה", ו"ליבִּיָה אל-מוסתקבל". עיתונאים המפרסמים דברי ביקורת סובלים מהטרדות, נתבעים ומקבלים עונשים פליליים בגין השמצה. בחודש פברואר עצרו אנשי ביטחון לזמן קצר ארבעה עיתונאים מתחנת הרדיו "ערב טוב בנגאזי", והרשויות אסרו על שידור תכניתם. בחודש נובמבר עצרו כוחות ביטחון הפנים למשך שלושה ימים עשרים עיתונאים מסוכנות העיתונות הלובית, והשעו את פרסומו של העיתון "אִיָּא". שני גופים אלה הוקמו בידי סייף אל-אסלאם אל-קדאפי, בנו של שליט לוב.

בחודש אפריל זיכה בית הדין לביטחון המדינה את מתנגד המשטר ג'מאל אל-חאג'י מאשמת "העלבת רשויות המשפט" ושלח אותו לחופשי לאחר ארבעה חודשים בבית הסוהר. אל-חאג'י נעצר לאחר שהתלונן בפומבי על עינויים ותנאי כליאה לא אנושיים שמהם סבל במהלך השנתיים שהוחזק כאסיר פוליטי, בין שנת 2007 לשנת 2009, ועל איסור היציאה מהארץ שהושת עליו לאחר שחרורו. סעיף 178 לדיני העונשין קובע עונשים של עד מאסר עולם על הפצת מידע הנחשב כ"משחיר את השם [של המדינה] או פוגע באמון בה בחו"ל". אנשים המתבטאים בגנותו של מנהיג לוב, הקולונל מועמר קדאפי, נענשים לעתים קרובות, וצנזורה עצמית היא תופעה רווחת.

בלוב אין ארגונים לא-ממשלתיים עצמאיים, והחוקים במדינה מגבילים מאוד את חופש ההתאגדות. חוק מס' 71 אוסר על כל פעילות קבוצתית המתנגדת לאידיאולוגיה של מהפכת 1969, ודיני העונשין קובעים עונש מוות על המצטרפים לקבוצות כאלה. הממשלה סירבה להתיר את פעילותם של ארגונים עצמאיים של עיתונאים ועורכי דין. הארגון היחיד שיכול לבקר בגלוי הפרות של זכויות האדם הוא "אגודת זכויות האדם" של "קרן קדאפי", שבראשה עומד סייף אל-אסלאם אל-קדאפי.

הפגנות גם הן אינן חוקיות בלוב, אף כי בשנת 2010 המשיכו להתקיים בבנגאזי הפגנות של משפחות קרבנות הטבח בכלא אבו סלים. הממשלה אמנם אפשרה לקיים את ההפגנות הללו, אך כמה מהמארגנים סבלו מהתנכלות ומהפחדה וחלקם נעצרו.

היחס לזרים

לוב מוסיפה להתעלל ולפגוע במהגרים שאינם לובים הנתפסים בניסיון לעזוב את המדינה בכלי שיט, ואף מסרבת להכיר בהימצאם של פליטים בשטח המדינה. בחודש אפריל אמר שר החוץ הלובי מוסא קוסה כי במדינה "אין פליטים כלשהם, אלא רק מהגרים לא חוקיים המפרים את החוק". בחודש יולי הודיעה הממשלה כי בלוב שוהים שלא כחוק 3 מיליון מהגרים. חוק חדש על "הגירה לא חוקית" קובע כי סחר במהגרים הוא עברה פלילית, אך אינו מספק כל הגנה לפליטים.

ב-28 ביוני ניסתה קבוצה של מהגרים אריתריאים שנעצרו להימלט לאחר שגורמים לוביים התירו לאנשי שגרירות אריתריאה במדינה לצלם את החברים בה והכריחו אותם למלא טפסים – פעולות אשר נטעו בהם חשש כי יגורשו. בתגובה לכך העבירו הרשויות בלוב 245 מבקשי מקלט מדיני שנעצרו ממתקן המעצר מסריתה למתקן מעצר אחר באל-ביראכ, שמצפון לעיר סבהא, ככל הנראה במסגרת ניסיון לגרשם. לפחות 11 מהחברים בקבוצה זו הם אריתריאים שאיטליה עצרה בלב ים והכריחה לחזור ללוב מבלי להעניק להם הזדמנות לבקש מקלט מדיני. לאחר שקם על כך קול זעקה בינלאומי, שיחררה לוב את חברי הקבוצה, אך לא העניקה להם כל תמיכה או הגנה, ונכון להיום הם שוהים בלוב.

אין בלוב חוק הנוגע למקלט מדיני, ובנוסף לכך, לוב לא חתמה על אמנת הפליטים משנת 1951, ואין לה הסכם עבודה רשמי עם הנציב העליון של האו"ם לענייני פליטים. אף כי לנציבות הפליטים הייתה במשך שנתיים גישה חלקית על בסיס "אד הוק" למהגרים שנעצרו, בחודש יוני הורתה לוב לנציבות לסגור את משרדה וגירשה את נציגה, אם כי במועד מאוחר יותר היא שבה והתירה לסוכנות לטפל בתיקים הנוגעים ליישוב מחדש.

זכויות מיעוט האימאזיע'ין

האימאזיע'ין (בֶּרְבֵּרִים) הם המיעוט התרבותי והלשוני העיקרי של לוב, והם סובלים מאפליה ומהטרדות מצד גורמי הביטחון. הרשויות בלוב אינן מתירות לבתי ספר ללמד בשפה התִּמְאִזִּיעִית, שהיא שפת האימאזיע'ין, וגם כלי התקשורת אינם מורשים להשתמש בה. שמות לא-ערביים שמקורם בתמאזיע'ת אסורים בשימוש בכל מסמך רשמי שהוא. בחודש ינואר מתח הקולונל קדאפי ביקורת על חגיגות השנה החדשה של מיעוט זה בטענה שמדובר בחגיגות לא-אסלאמיות שהמדינה לא מכירה בהן וכי הן פוגעות באחדות הלאומית. ארגון של האימאזיע'ין דיווח כי שני אנשים לפחות נעצרו בחשד שניסו לארגן חגיגות כאלה. אתר האינטרנט בשפת התמאזיע'ת "ליביה אימאל" הוא אחד האתרים שהרשויות חסמו בחודש ינואר. באוגוסט עצרו אנשי ביטחון הפנים את הפעיל בן האימאזיע'ין עלי אבו א-סעוד למשך שמונה ימים ללא קשר עם החוץ בגין דברים שכתב באינטרנט על זכויות האימאזיע'ין. לבסוף הוא שוחרר מבלי שהוגש נגדו כתב אישום.

זכויות הנשים

בחודש ינואר אושר בוועדה העממית הכללית חוק מס' 24 לשנת 2010 בדבר העברת האזרחות הלוֹבִית. חוק זה מתיר העברה של האזרחות הלוֹבִית לילדים שנולדו לאם לובית ולאב זר. עם זאת, פרשנות החוק תלויה עדיין בתקנות הביצוע שהוועדה טרם התקינה.

ממשלת לוב מוסיפה להחזיק נשים וילדות הנחשדות בהפרת "כללי המוסר" במעצר במתקני "שיקום חברתי", בניגוד לכללי ההליך ההוגן. רבות מהנשים והילדות המוחזקות במתקנים אלה חפות מכל פשע או כבר השלימו את ריצויו של עונש שנגזר עליהן. מקצתן מוחזקות כך רק משום שנאנסו וכיוון שכעת הן מנודות בשל "פגיעה בכבוד המשפחה".

גורמי מפתח בינלאומיים

בחודש מאי קיבלו המדינות החברות באו"ם את לוב למועצת זכויות האדם. לא היו מתנגדים באו"ם לבחירתה של לוב, כיוון שמספר המועמדים שקבוצת מדינות אפריקה העמידה לבחירה היה שווה למספר המקומות שהיה צורך לאייש בבחירות אלה. בחודש נובמבר נבחן במועצה מצב זכויות האדם במדינה במסגרת הבחינה התקופתית העולמית הראשונה של לוב. הממשלה אימצה 66 המלצות

כלליות אך דחתה 26 המלצות קונקרטיות אחרות שבהן נקראה לתקן סעיפים בדיני העונשין שלה ולפרסם רשימה של כל הנעלמים.

בחודש אוקטובר נחתם הסכם בין האיחוד האירופי לבין לוב על סדר יום לשיתוף פעולה בתחום ההגירה, אם כי בהסכם זה לא נזכר כלל היעדרם של חוק מקלט מדיני ושל מנגנוני הגנה בלוב. המשא ומתן על הסכם המסגרת בין האיחוד האירופי לבין לוב התחדש לאחר שלוב ביטלה את האיסור שהטילה קודם לכן על כניסתם של אזרחי האיחוד האירופי לשטחה.

בחודש דצמבר 2009 פרסם ארגון Human Rights Watch במסיבת עיתונאים שערך בעיר טריפולי דו"ח תחת הכותרת "אמת וצדק לא סובלים דיחוי". הייתה זו הפעם הראשונה שבה ארגון עצמאי לזכויות האדם הורשה למתוח בפרהסיה ביקורת על מצב זכויות האדם בבירת לוב.